

การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี: กรณีศึกษาสำรวจจัด
หมวดหมู่และการจารหนังสือใบลานในพระอารามหลวง
Preservation and Continuation of Local Culture in Ubon Ratchathani
Province : Survey and Storage of the Palm Leaf Written Scripture in
the Royal Monasteries

สุนทร วรหาร

Suntorn Worahan

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Thailanguage Program, Faculty of Humanities and Social Science, Ubon Ratchathani

Rajabhat University

Stworahan@gmail.com

Received: August 5, 2019

Revised: March 19, 2020

Accepted: March 23, 2020

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี : การศึกษาสำรวจจัดหมวดหมู่และการจารหนังสือใบลานในพระอารามหลวง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษา สำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่และการจาร หนังสือใบลาน ในพระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อทำนุบำรุงรักษา จัดเก็บห่อหุ้มให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ปลอดภัย สามารถใช้ได้สะดวก 3) อนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม หนังสือใบลาน ในพระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานี ต่อสาธารณชน

ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมใบลานวัดศรีอุบลรัตนศาสดารามวรวิหาร มีจำนวน 165 เรื่อง สามารถแยกหมวดหมู่ได้ 7 กลุ่ม ได้แก่ พระธรรมวินัย พุทธประวัติ สาวกประวัติ ชาดก นิทานพื้นบ้าน ปุชนิยสถาน เทศนาหลักธรรมคำสอน วัดมหานารามวรวิหาร หรือวัดป่าใหญ่พบวรรณกรรมใบลานจำนวน 213 เรื่อง สามารถแยกหมวดหมู่ได้ 8 กลุ่ม ได้แก่ พระธรรมวินัย พุทธประวัติ สาวกประวัติ ชาดก นิทานพื้นบ้าน เรื่องเล่า บันทึกพงศาวดาร ตำราเกร็ดความรู้ เทศนาหลักธรรมคำสอน วัดสุปฏิหารามวรวิหาร พบวรรณกรรมใบลานจำนวนมากและมีหลายภาษาที่ใช้จารได้แก่ อักษรไทยน้อย อักษรธรรม และอักษรขอมที่จารด้วยอักษรไทยน้อยพบ 111 เรื่อง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่ พระธรรมวินัย ชาดก ตำราเกร็ดความรู้ เทศนาหลักธรรมคำสอน ที่จารด้วยอักษรธรรมพบ 104 เรื่อง แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ พระธรรมวินัย สาวกประวัติ ชาดก นิทานพื้นบ้าน ปุชนิยสถาน ตำรา เทศนาหลักธรรมคำสอน และที่จารด้วยอักษรขอมพบ 267 เรื่อง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่ พระธรรมวินัย ชาดก นิทานพื้นบ้าน เทศนาหลักธรรมคำสอน ได้จัดเก็บอย่างเป็นระบบและอนุรักษ์เผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยทำเป็นหนังสือเล่มเล็กนำเสนอผ่านทางเว็บไซต์

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา หนังสือใบลาน สำรวจ รวบรวม ทำนุบำรุง อุบลราชธานี

Abstrack

The objectives of the research were to study, survey, collect and categorize the palm leaf written scriptures in the royal monasteries in Ubon Ratchathani province. to maintain and preserve the scriptures in a proper manner to make them easily accessible and publish to public. The study found that literature as found in the palm leaf scripture preserved at Wat Si-Ubon Ratanaram consisted of 165 items. They could be categorized into seven groups: doctrine and discipline, the Buddha's story, stories of the Buddha's disciples, the Buddha's previous life stories, folk tales, sacred sanctuary and sermons. The scriptures found in Wat Payai numbered 213, which could be categorized into eight groups as follows: doctrine and discipline, Buddha's story, stories of the Buddha's disciples, Buddha's previous life stories, folk tales, narratives, chronicles, miscellaneous stories and sermons. The scripture of Wat Supattanaram was found in a great number and written in several scripts, that is, Tainoi, Aksorntham, and Khmer. The scripture which was written in Tainoi was categorized into doctrine and discipline, previous life tales, handbooks on knowledge, and sermons. The scripture written in Aksorntham included doctrine and discipline, the story of Buddha's disciples, folk tales, sacred sanctuary, texts, and sermons. The scripture written in Khmer included doctrine and discipline, tales, previous life stories, folk tales and sermons. Have stored, conserve, and publish to public on website.

Keywords: Title Wisdom, in the Palm Leaf Texts, A Survey, Compilation, Preservation, Ubon Ratchathani

บทนำ

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีเรื่องเล่าขานมากมาย เริ่มตั้งแต่ความเป็นมาของการตั้งเมือง ชื่อของเมืองมีคำว่า “ราชธานี” ต่อทำนุบำรุงแสดงให้เห็นว่าต้องมีที่มาที่ไปให้เล่าขาน ที่มีคำว่า “ราชธานี นั้น” เพราะเป็นเมืองของพระราชา เป็นเมืองแห่งเดียวที่มีชื่อเป็นราชธานี เพราะเจ้าเมืองคนแรกที่ครองเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราชคือพระปทุมวรราชพญา (ท้าวคำผง) ซึ่งเป็นลูกของพระตาซึ่งเป็นเสนาบดีที่มีบรรดาศักดิ์เป็นพระอินครเวียงจันทน์ อุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคอีสานและตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ

จังหวัดอุบลราชธานียังมีความสำคัญ ดังที่อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด กล่าวไว้ในคำนำหนังสือ **“อุบลราชธานีเมืองนักปราชญ์”** ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี ว่าอุบลราชธานีมีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบอาเซียนได้แก่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศกัมพูชา และไม่ไกลจากเวียดนาม เป็นจังหวัดที่เพื่อนบ้านไปมาหาสู่ท่องเที่ยวค้าขายกันได้ง่าย เป็นจังหวัดที่มีแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี และวัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น วัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่มามีมาประมาณ 3000-5000 ปี ดังจะเห็นได้จากภาพเขียนที่ผาแต้ม ต่อมาได้พบ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นจารึก และโบราณสถานยุคเจนละ เขมร นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางวัฒนธรรมจารึกที่วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ซึ่งเป็นพระอารามหลวง จังหวัดอุบลราชธานีมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการท่องเที่ยวและการศึกษา เป็นที่รู้จักกันในนาม **“เมืองนักปราชญ์”** ซึ่งเป็นที่มาของคำขวัญที่ว่า

“อุบลราชธานี	เมืองแห่งดอกบัวงาม	แม่น้ำสองสี
มีปลาแซบหลาย	หาดทรายแก้วหิน	ถิ่นไทยนักปราชญ์
ทวยราษฎร์ไฝ่ธรรม	งามล้ำเทียนพรรษา	ผาแต้มก่อนประวัติศาสตร์”

ที่ได้นามว่า **“เมืองนักปราชญ์”** นั้น บำเพ็ญ ณ อุบล (2547) กล่าวว่า เนื่องมาจากเป็นเมืองศูนย์กลางการศึกษา จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ศาสนา และการเมือง ในภูมิภาคนี้ นับเป็นดินแดนแห่งภูมิปัญญาอีสาน เป็นแหล่งศึกษามูลกัจจายน์แบบโบราณ หนังสือโบราณอักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรขอมและการศึกษาภาษาไทย แม้ในด้านวิปัสสนาธุระก็ยังเป็นต้นกำเนิดของพระป่า วัดป่า เริ่มตั้งแต่พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต หลวงปู่ชา สุภัทโท และสาเหตุที่ทำให้กลายเป็นเมืองศูนย์กลางการศึกษานั้น วรารุธ ผลานันต์ และคณะ (2556) ได้กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพระพรหมราชวงศา (กุทอง) เจ้าเมืองลำดับที่ 3 สร้างวัดขึ้น โดยให้ไปอาราธนาพระสงฆ์คือ ท่านพันธุโล และท่านเทวธัมมิ์ ออกไปปฏิบัติสร้างวัดด้วย โดยพระองค์สละทรัพย์เป็นเงินตรา 10 ชั่งพระราชทาน ให้มีผู้ปฏิบัติวัดที่เรียกว่า **“เลกวัด”** 60 คน และพระราชทานนิมิตภัตต์เดือนละ 8 บาทแต่เจ้าอาวาส เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วตั้งชื่อว่า วัดสุปฏิญนาราม เป็นพระอารามหลวงแห่งแรกของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีท่านพันธุโล เป็นเจ้าอาวาสคนแรก และท่านเทวธัมมิ์เป็นรองเจ้าอาวาส ทั้งสองท่านได้อาสนบวชนิยมที่ได้ออกมาเผยแผรให้ปวงชนชาวอุบลมากมาย ทำให้ชาวอุบลได้ก้าวหน้าในการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและสัมมาปฏิบัติ ตลอดจนรู้จักหนังสือไทย ภาษาไทย ศิลปะหัตถกรรมบางประการดีกว่าหัวเมืองใกล้เคียง ก็ด้วยเหตุที่มีวัดหลวงนี้เองหลังจากนั้นก็มีการขยายสาขานิมนต์ศิษยานุศิษย์จากวัดสุปฏิญนารามไปเป็นเจ้าอาวาสอีกหลายวัด หลังจากนั้นก็ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ยกฐานะให้เป็นพระอารามหลวงขึ้นอีก 2 อาราม ได้แก่ **“วัดศรีอุบลรัตนาราม”** เมื่อปี 2511 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาประกอบพิธีฉลองสมโภชฝังลูกนิมิต และยกข้อฟ้าพระอุโบสถวัดศรีอุบลรัตนาราม จึงได้ทูลเกล้าถวายพระอุโบสถหลังนี้ ให้อยู่ในพระอุโบสถของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี และทรงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เปลี่ยนชื่อจากวัดศรีทองเป็น **“วัดศรีอุบลรัตนาราม”**

ตามนามขององค์อุปถัมภ์ และวัดศรีอุบลรัตนารามนั้น เคยเป็นที่บรรพชาอุปสมบทของพระเถระผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายคันธุระและวิปัสสนาธุระหลายรูป มีพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจันทเถระ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสสมหาเถระ) พระอาจารย์ทา โชติपालเถระ พระอาจารย์เสาร์ กันตสีโล, พระอาจารย์มั่น ภูริทัต โต เป็นต้น

พระอารามหลวงอีกแห่งนั้นได้แก่ วัดป่าใหญ่ โดยมีพระปฐมวราชสุริยวงศ์ (ท้าวคำผิง) เจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรก เป็นผู้ก่อสร้างวัดและมาแล้วเสร็จในสมัยเจ้าเมืองคนที่ 2 คือ พระพรหมวราชสุริยวงศ์ (ท้าวทิดพรหม) สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2350 และได้ยกฐานะเป็นวัดชื่อว่า วัดป่าหลวงมณีโชติ แต่ชาวบ้านเรียกว่า วัดหนองตะพังหรือหนองสระพัง ตามชื่อหนองน้ำที่อยู่ใกล้เคียง (มีหลักฐานการสร้างวัดอยู่ที่ศิลาจารึก ซึ่งตั้งอยู่ข้างหลัง (ด้านซ้าย) ของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปง ระบุปีที่สร้างวัดนี้ ตรงกับ พ.ศ. 2350) โดยมีพระมหาราชครูศรีสัทธิธรรมวงศาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก และเป็นผู้สร้างพระพุทธรูปพระอินทร์ หรือ พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เมื่อปี พ.ศ. 2484 ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วัดมหาวน หรือ วัดป่าใหญ่ และได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งตามสมัยนิยมเรียกว่า วัดมหาวนาราม ความหมายของวัด ก็ยังคงเป็นเช่นเดิม คือ แปลว่า ป่าใหญ่ วัดนี้ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2521

ด้วยเมืองนี้เป็นเมืองนักปราชญ์ เมืองของพระราชาทำให้มีพระอารามหลวงมาก เป็นแหล่งการศึกษาหลักจายน์แบบโบราณแห่งแรกในภาคอีสานจึงมีปราชญ์ทำการบันทึกความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านโดยการจารลงในใบลาน (เขียนบันทึกเรื่องราวลงใบลาน) ซึ่งตัวอักษรที่ใช้บันทึกมีทั้งตัวอักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรขอม จำนวนมากมาย วราวุธ ผลานันต์ (2556) กล่าวว่า เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2554 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านปากอ อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ ทรงมีพระราชดำรัสสั่งแก่คณะคณาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า พระสหายของพระองค์ซึ่งหมายถึงคุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ไปเยี่ยมชม พระอารามหลวงวัดสุปัฏนาราม พบว่า มีโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่มีคุณค่าเป็นจำนวนมาก อยากให้มีการศึกษา ทำนุบำรุง ทำทะเบียนบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อไป และขอฝากราชภัฏอุบลราชธานีให้ช่วยดูแล และทำนุได้เน้นย้ำเรื่องใบลานเป็นพิเศษ

วราวุธ ผลานันต์ (2556) กล่าวว่าในคราวต่อมาไม่นานท่านได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนตระเวนชายแดนอีกครั้งท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ประชุม ผงผ่าน ได้ เฝ้าฯ รับเสด็จ และได้ทูลเกล้าฯ ถวายรายงานเรื่องต่าง ๆ แต่ไม่ได้กล่าวถึงใบลานเลย พระองค์จึงตรัสถามถึงเรื่องใบลานว่าไม่เห็นรายงานถึงเลย และได้ดำเนินการไปถึงไหนแล้ว ซึ่งในขณะนั้นทางมหาวิทยาลัยยังไม่ได้ดำเนินการอะไรเลย ท่านอธิการจึงได้แต่อ้ออึ้งและทูลฯ พระองค์ไปว่ากำลังดำเนินการ ต่อมาทางมหาวิทยาลัยได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการทำงานขึ้นมาแต่ถึงขณะนี้ก็ไม่ก้าวหน้าเพราะกรรมการส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องอักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรขอม อีกทั้งขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการเพื่อเป็นการทำนุบำรุงรักษาเผยแพร่วัฒนธรรมประเภทใบลานนี้ให้กลับมามีบทบาทมีความสำคัญในสังคมไทยอีสานเหมือนดังเก่าก่อน และเพื่อเป็นการสนอง พระราชประสงค์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัย “ภูมิปัญญาหนังสือใบลานในพระอารามหลวงของ

จังหวัดอุบลราชธานี : สำนักรวบรวมจัดเก็บปริวรรตบรมเผยแพร่ ทำนุบำรุง เพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาในพื้นที่พระอารามหลวงทั้งหมดเพราะจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านอาจารย์มนัส สุขสาย (2558) ท่านกล่าวว่า ไບลานในวัดของจังหวัดอุบลราชธานีมีในทุกวัด ในวัดสุปฏิญนารามนั้นมากในระดับหนึ่ง แต่เดิมที่มีมากที่สุดนั้นมีในพระอารามหลวงวัดศรีอุบลรัตนารามซึ่งมีมากที่สุดในประเทศไทย รองแต่วัดในหลวงพระบางเท่านั้นปัจจุบันนี้ก็ยังมีมากแต่มีบางส่วนที่ถูกนำไปไว้ที่จังหวัดมหาสารคาม การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหนังสือไບลานในพระอารามหลวงนั้น อรทัย เลียงจินดาถาวรและคณะ (2545) ได้จัดทำโครงการศึกษารวบรวมและจัดสร้างฐานข้อมูลหนังสือไບลานจังหวัดอุบลราชธานี โดยเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ 15 อำเภอ 32 วัด และส่งแบบสอบถามไปวัดต่าง ๆ 1085 วัด ได้รับตอบกลับจำนวน 149 วัด คิดเป็น 13.73% ซึ่งเป็นการสำรวจที่ไม่ละเอียดนักและในการศึกษาดังกล่าวยังไม่ได้ศึกษาในพระอารามหลวงทั้งหมดโดยเฉพาะวัดสุปฏิญนารามซึ่งเป็นพระอารามหลวงที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกำชับให้ดูแลเป็นพิเศษยังไม่ได้มีการรวบรวมในครั้งนั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดทำชุดโครงการ “ภูมิปัญญาหนังสือไບลานในพระอารามหลวงของจังหวัดอุบลราชธานี : สำนักรวบรวมจัดเก็บปริวรรตบรมเผยแพร่ ทำนุบำรุง เพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ขึ้นซึ่งจะเป็นการศึกษาที่ครบวงจร ก่อให้เกิดการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมหนังสือไບลานในพระอารามหลวงทั้งหมดในจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืนดังพระราชประสงค์ที่พระองค์ต้องการอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา สำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ หนังสือไບลาน ในพระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อทำนุบำรุงรักษา จัดเก็บห่อหุ้มให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ปลอดภัย สามารถใช้ได้สะดวก
3. อนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม หนังสือไບลาน ในพระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานีต่อสาธารณชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. สำนักรวบรวมข้อมูล หนังสือไບลาน พระอารามหลวง

- 1.1 จัดเวทีชาวบ้านเพื่อประชุมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการสำรวจการรวบรวมข้อมูล การทำนุบำรุง หนังสือไບลาน
- 1.2 ศึกษาข้อมูลเอกสาร ข้อมูลเอกสารทั้งส่วนที่เป็นจากเอกสารส่วนกลางและเอกสารจากท้องถิ่น ได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ หนังสือไບลาน ประวัติความเป็นมาของพระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานี จากประกาศ งานวิจัย ตำรา หนังสือ สารคดี และเอกสารจารึกโบราณ เป็นต้น
- 1.3 สำรวจ รวบรวมข้อมูลไບลานในพระอารามหลวง
 - ทำหนังสือขออนุญาตศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยสำรวจข้อมูล
 - สัมภาษณ์ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัด นักวิชาการ มัคทายก โยมอุปัฏฐากผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้อาวุโสในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน

-ดำเนินการรวบรวมข้อมูล สำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ ทำนุบำรุงรักษา

1.4 จัดเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงผลการสำรวจรวบรวมข้อมูล ภูมิปัญญาใบลานและให้ชาวบ้านร่วมแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมข้อมูล ในเวทีชาวบ้าน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากพื้นที่ภาคสนามจะดำเนินไปพร้อม ๆ กันกับการเชื่อมโยงประเด็นคำถามในการวิจัยในแต่ละขั้นตอน จากนั้นก็วิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่าทั้งข้อมูลลายลักษณ์และข้อมูลมุขปาฐะ จัดหมวดหมู่เรื่องเล่าตามกลุ่มโบราณวัตถุและวัฒนธรรมประเพณี

3. ถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยจัดประชุมสัมมนาภูมิปัญญาหนังสือใบลานในพระอารามหลวงของจังหวัดอุบลราชธานี

4. การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาหนังสือใบลานในพระอารามหลวงของจังหวัดอุบลราชธานี : สำรวจรวบรวมจัดเก็บปริวรรตอบรมเผยแพร่ ทำนุบำรุง เพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยศึกษา สำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ หนังสือใบลาน ในพระอารามหลวง และได้ทำนุบำรุงรักษา จัดเก็บห่อหุ้มให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ปลอดภัย สามารถใช้ได้สะดวก ผลการสำรวจ รวบรวม และจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ ในแต่ละพระอารามหลวงอันซึ่งได้แก่ วัดศรีอุบลรัตนศาสดารามวรวิหาร วัดมหาวนารามวรวิหาร วัดสุปฏิหารามวรวิหาร การจัดจัดหมวดหมู่จำแนกวรรณกรรมใบลานนั้นใช้แนวคิดของ เบญจมาศ พลอินทร์ (2524) ได้กล่าวถึงวรรณคดีไทยกับพุทธศาสนาโดยจำแนกออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ศาสนธรรม ศาสนประวัติ ศาสนพิธี ปุชนียสถาน ชาดก สวากประวัติ พุทธประวัติ ได้จำแนกวรรณกรรมบาลีซึ่งมักจะนำมาจารลงในใบลานไว้ว่า วรรณกรรมบาลีแบ่งออกได้หลายประเภทแล้วแต่ผู้จัดแบ่งจะนำไปอธิบายในแง่ใด เช่น อธิบายในเชิงการประพันธ์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ คัชชะ (ร้อยแก้ว) ปัชชะ (ร้อยกรอง) และ วิมีสสี (ระคนกัน) หรือแบ่งเป็นคำสอน ถ้าอธิบายพุทธพจน์ก็แบ่งเป็น 9 ส่วน คือ สุตตะ เคยยะ เป็นต้น ถ้าอธิบายเนื้อหาสาระของวรรณกรรมบาลีทั้งหมดก็แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ วรรณกรรมบาลีสายธรรมวินัย และวรรณกรรมบาลีที่มีได้อยู่ในสายธรรมวินัย

สรุปผลการสำรวจในแต่ละพระอาราม ดังนี้

1. จากการศึกษารายชื่อวรรณกรรมใบลานวัดศรีอุบลรัตนศาสดารามวรวิหารพบจำนวน 165 เรื่อง สามารถแยกหมวดหมู่ได้ 7 กลุ่ม ดังนี้

1) พระธรรมวินัย ได้แก่พระไตรปิฎก พบจำนวน 120 เรื่อง คิดเป็น 73% เช่น ธรรมรัตนสูตร แดพหมื่นสี่พันธรรมขันธ อัญญสิขกมรรค ธรรม 3 ไตร อุเทศวินัยไตรโลกวินิจัย ปฐมสมโพธิ อภินิหังจ เวกขณะ สดตปปรณามิธัมมะ โยธนาฏีกาสังคหะ กังขาวิตรณีย์ บาลีจิตวุตตตะ สมาสัทพมालา ลำมธรรสลังกา สิลกถา สรรพทานกถา โสทัตตถิ สดตปปรณามิธัมมะ (สังคณิ-มหาปิฎกาน) พระคาถาพัน

2) พุทธประวัติ พบจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็น 0.75% ได้แก่ สิริมหามายา

3) สวากประวัติ พบจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็น 0.75% ได้แก่ พระอัสติมหาสาวก

4) ชาตก พบจำนวน 27 เรื่อง คิดเป็น 17% เช่น เวสสันดรชาตก ทศชาติชาตก (เคมัย-ภุริทัต) ทศชาติชาตก ทศชาติชาตก (มโห-อิฐ) พระมหาเวสสันดรชาตก สุวรรณสังฆชา สุวรรณชาตก พุทธเสนก ชาตก สุนชาตก ธัมมทัชชาตก จันทมาตชาตก โลกนัยชาตก สังฆปัตตชาตก นิสัยสุนชาตก สุวณฺณสังฆ กุมารชาตก พระโลกเนยยชาตก จันทกุมาร เติมัยชาตก จุฬเสกสาฎก ธนัญชย บัณจิตติ สังฆมัตถชาตก ทศชาติ ชาตก (วิฐ) สุนชาตก เวสสันดรชาตก (มัทรี) ทศชาติ (มหาชนก) ชาตชะกัง

5) นิทานพื้นบ้าน พบจำนวน 10 เรื่อง คิดเป็น ได้แก่ 6% ได้แก่สิริสาธุการ นันทก สุวรรณ เต่าคำ นางสุกโต คัทธนาม ขุนพัง จัวน้อย

6) ปุณนิสถาน พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น ได้แก่ 1% ได้แก่ สุรินทรมพ

7) เทศนาหลักธรรมคำสอนพบจำนวน 4 เรื่อง คิดเป็น ได้แก่ 2% ได้แก่ สรรพทานกถา อาณิสสรทั้ง ไบลาน

จากการศึกษาสำรวจรายชื่อวรรณกรรมใบลานวัดศรีอุบลรัตนศาสดารามวรวิหารพบประเภท พระธรรมวินัยมากที่สุดคิดเป็น 73% รองลงมา ได้แก่ ชาตก 17% นิทานพื้นบ้าน 6% เทศนาหลักธรรมคำ สอน 2% ที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ พุทธประวัติและสาวกประวัติ 0.75% เท่ากัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญในพระธรรมวินัยเพราะเป็นแก่นหลักของพระพุทธศาสนา ส่วนชาตกและ นิทานพื้นบ้านก็มีจำนวนรองลงมาสำหรับใช้เทศน์สั่งสอนและให้ความสนุกสนานไปด้วยในเทศกาลต่าง ๆ ส่วนพุทธประวัติและสาวกประวัติมีน้อยอาจจะเป็นเพราะว่าได้มีการพิมพ์เป็นภาษาไทยไว้เป็นจำนวนมาก แล้ว ข้อมูลที่น่าสนใจที่ควรนำมาปริวรรต คือ เทศนาหลักธรรมคำสอน ได้แก่ สรรพทานกถา อาณิสสรทั้ง ไบลาน เพราะชาวบ้านจะได้เข้าใจตระหนักในสำคัญในการให้ทานและเห็นความสำคัญของใบลานซึ่ง เป็นที่บันทึกข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาโบราณไว้ถ้าหากละเลยไม่สนใจนับวันจะสูญหายไปถ้าหากปริวรรต เผยแพร่จะทำให้เกิดความตระหนักเห็นความสำคัญเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์ใบลานอีกทางหนึ่งด้วย

2. จากการศึกษารายชื่อวรรณกรรมใบลานวัดมหาวนารามวรวิหาร หรือวัดป่าใหญ่พบวรรณกรรมใบ ลาน จำนวน 213 เรื่อง สามารถแยกหมวดหมู่ได้ 8 กลุ่ม ดังนี้

1) พระธรรมวินัย พบจำนวน 118 เรื่อง คิดเป็น 55% เช่น มหามนุสวินัยเย ทุกขนิสรโนวาท สวดไซ พระมหาปัญญานะอนันตะนัย พระปฐมสัมโพธิจักกัปวัตตสูตร พระธาตุกถาปะกะระณานิภูติตา พระบุคคลบัญญัติ พุทธบูชา สังคินี ภูหาพาหุ มงคลสูตร พรหมจาริยา มาลัยสูตร กถาวัตถุปกรณ์ อัตตนาถะ กถา สัพพทามัง ธัมมทามัง อินาคิ ปวิจยกถา บุญญกิริยาวัตถุปาสาธก เทศน์เข้าธรรมสวมะ บุญญกิริยา วัตถุสิบ สิริจันทเทศนา ยโสภิตพัฒนกถา พระไตรปิฎกไตรมาส 84000 ธรรมชั้น

2) พุทธประวัติ พบจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็น 0.5% ได้แก่ พระศรีอาริยมตตริย

3) สาวกประวัติ พบจำนวน 4 เรื่อง คิดเป็น 2% ได้แก่ พระอสิมมหาสาวก พระแก้ว นางวิสาขา พระยายมมิกกราช

4) ชาตก พบจำนวน 17 เรื่อง คิดเป็น 7.5% ได้แก่ มหาราช ชาลิกันหารากภิเชก จันทกุมาร พระมหาชนก ปัญญาเนบัต อุณฺหิสิริชัย วิชัยปัญหา พระยาธรรมมิกกราช สุวณฺณจักรกุมาร สุวรรณสามชาตก สักบัน อุณฺหิตสิริไชย เติมียะ พระยาชมพุดีสูตร ชุขกมิกถา สักบรรณ ชาตก ทศชาติชาตก เทศนา เติมียะ

- 5) นิทานพื้นบ้าน พบจำนวน 6 เรื่อง คิดเป็น 3% ได้แก่ ท้าวเมืองแสนกรม อรุณวดี พระยา
สุนันทราช ลำท้าวคู หนังสือลำพาคันคาก จันทมาต แดงอ่อน สีสน มโนราห์
- 6) บันทึกพงศาวดาร พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 1% ได้แก่ หนังสือพื้นเมืองหนองคำเย็น
- 7) ตำราเกร็ดความรู้ พบจำนวน 20 เรื่อง คิดเป็น 10% ได้แก่ ตำราฤกษ์ยาม ตำราโหราศาสตร์
ตำรายา พุทธทำนาย ศัพท์นาม อาณิสสสถวายุปราทีป ศัพท์สมาส แทนน้ำนมแม่เทศนา แทนคุณคำข้าวป้อน
น้ำนมแม่ สำนวนพิเศษ อาณิสสสังกฐิน ศัพท์สมันตปาสาทิต ศัพท์ตัทธิต ฉลองดอกบัว บารมีหลวง ฉลองโรง
ธรรม อภิธานศัพท์ แทนน้ำนมแม่กาศาท สุตรขวัญไข่
- 8) เทศนาหลักธรรมคำสอน พบจำนวน 45 เรื่อง คิดเป็น 21% เช่น แสดงอาณิสสสังกฐิตบาตรเวลา
เช้า อาณิสสสังกฐินทาน แสดงอาณิสสสังกฐินสารท แสดงอาณิสสสังกฐินหล่อเทียนเข้าพรรษา อาณิสสสังกฐิน อาณิสส
เลี้ยงพระสอบันกัธรรม อาณิสสสอออกพรรษา ยอดอาณิสส สำนวนพิเศษ อาณิสสสถวายุปราทีป อาณิสสสังก
บ่อขุดสระน้ำ แสดงอาณิสสสถวายุสังฆทาน แสดงอาณิสสสังกฐินเจ้า 5 พระองค์

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าพบประเภทพระธรรมวินัยมากที่สุดคิดเป็น 55% รองลงมาได้แก่
เทศนาหลักธรรมคำสอน 21% ตำราเกร็ดความรู้ 10% ขาดก 7.5% นิทานพื้นบ้าน 3% สากประวัติ 2%
บันทึกพงศาวดาร 1% ที่พบน้อยที่สุดได้แก่ พุทธประวัติ 0.5% ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากพระพุทธรูปศาสนา
จะให้ความสำคัญในพระธรรมวินัยเพราะเป็นแก่นหลักของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ และวัดนี้เป็นวัดบ้านมี
พุทธศาสนิกชนเข้าวัดเพื่อฟังธรรมเทศนาดังนั้นจึงมีการจารใบลานที่มีเนื้อหาเรื่องเทศนาหลักธรรมคำสอน
จำนวนมากมีตำราเกร็ดความรู้ ขาดก นิทานพื้นบ้าน สากประวัติ บันทึกพงศาวดาร ซึ่งเนื้อเรื่องเหล่านี้ล้วน
มีความสำคัญที่ใช้เป็นกุศโลบายในการเทศนาสั่งสอนชาวพุทธศาสนิกชน ดังนั้นประเภทใบลานที่ควรนำมา
ปริวรรตได้แก่ประเภทเทศนาหลักธรรมคำสอนจะได้มองเห็นแนวคิดวิธีการอธิบายธรรมะในยุคสมัยนั้นว่ามี
กลวิธีอย่างไร

3 การสำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ หนังสือใบลาน วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร

จากการศึกษาสำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ หนังสือใบลาน วัดสุปฏิญนารามวรวิหาร ปรากฏว่า
พบวรรณกรรมใบลานจำนวนมากมีหลายภาษาแต่ละภาษาก็มีจำนวนวรรณกรรมจำนวนมากเช่นกัน จึงจะแบ่ง
ออกเป็น 3 ตามภาษาที่ใช้จารได้แก่ อักษรไทยน้อย อักษรธรรม และอักษรขอม ดังต่อไปนี้

3.1 วรรณกรรมใบลานวัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรไทยน้อย

จากการศึกษาสำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ วรรณกรรมใบลาน วัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จาร
ด้วยอักษรไทยน้อยพบ 111 เรื่อง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่

- 1) พระธรรมวินัย พบจำนวน 74 เรื่อง คิดเป็น 67% เช่น พุทธคุณาธิวิภาคกา
มังคลกถา อนาคตปิณฑิสตตถกา อาลสิยาทีนวกถา อาสวกถา อัตตจิตนถกา อินทริยถา อฏฐายีเทศนา
สุจิธัมมถา พุทธคุณาธิ วิภาคกา มังคลกถา อนาคตปิณฑิสตตถกา อาลสิยาทีนวกถา อาสวกถา อัตตจิตน
ถาอินทริยถา
- 2) ขาดก พบจำนวน 13 เรื่อง คิดเป็น 11% ได้แก่ มหาชนกขาดก กัณฑ์ที่ 4 เนมิราช
ขาดก ยิ่งด้วยอริฐานบารมี มโหสถขาดก ยิ่งด้วยปัญญาบารมี มโหสถขาดก เวสสันดรขาดก ขาดก
เทศนา จุลลกเศฐี ขาดกเทศนา เทวธรรมขาดก เอกนิบาต ขาดกเทศนา วัฒนูปถขาดก เอกนิบาต มหา
ชนกขาดก วิฐูบัณฑิตขาดก สารธรรมเทศนา สิริจันทเทศนาอฏฐายีเทศนา

3) ตราเกร็ดความรู้ พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 2% ได้แก่ วิธีทำบุญ คติธรรม ชุดวันสำคัญทางศาสนาและเบ็ดเตล็ด 13 กัณฑ์

4) เทศนาหลักธรรมคำสอนพบจำนวน 22 เรื่อง คิดเป็น 20% ได้แก่ คติธรรมชุดวันสำคัญทางศาสนาและเบ็ดเตล็ด คติธรรม ชุดสาม "นิทานธรรมบทเทศนา" คติพจน์ ชุด "ปฐมเทศนาพิสดาร" กุศลเทศนาอภิธัมมัตถสังคหเทศนา ตีรัตนกถาที่ 11 แสดงพระสังฆคุณ เทวทูตกถาเทศนาสอนประชาชน บังสุกุลคถาเทศนา พระธรรมเทศนา ตยัตถเทศนา วชิรญาณวงศ์เทศนา มหาโอสธชาดก ยิ่งด้วยปัญญาบารมีวชิรญาณวงศ์เทศนา ที่ 3 โกรธาภิชนกถา วชิรญาณวงศ์เทศนา โยนิโสมนสิการเทศนา

จากการศึกษาสำรวจรายชื่อวรรณกรรมใบลานวัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรไทยน้อย ซึ่งมี 111 เรื่องจากทั้งหมด 482 เรื่อง ในวัดสุปฏิญนารามวรวิหารคิดเป็น 23% และนำมาจัดจำแนกเฉพาะพบประเภทพระธรรมวินัยมากที่สุดคิดเป็น 67% รองลงมา ได้แก่ เทศนาหลักธรรมคำสอน 20% ชาดก 11% ที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ ตำราเกร็ดความรู้ 2% ที่ปรากฏเช่นนี้เพราะภาษาไทยน้อยสามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย ลักษณะเนื้อเรื่องที่นำมาจารนอกจากพระธรรมวินัยที่เป็นแก่นหลักทางพระพุทธศาสนาแล้วก็เป็นประเภทเนื้อหาที่พุทธศาสนิกชนสนใจอ่านเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ซึ่งได้แก่ เทศนาหลักธรรมคำสอน ชาดก เกร็ดความรู้ เป็นต้น ใบลานที่น่าสนใจควรนำไปปริวรรต ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับเกร็ดความรู้เรื่อง "วิธีทำบุญ" เป็นการสร้างความตระหนักและเข้าใจวิธีการทำบุญในแนววิถีพุทธมากยิ่งขึ้น

3.2 วรรณกรรมใบลานวัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรธรรม

จากการศึกษาสำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ วรรณกรรมใบลาน วัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรธรรมพบ 104 เรื่อง แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่

1) พระธรรมวินัย พบจำนวน 78 เรื่อง คิดเป็น 77% ได้แก่พระไตรปิฎก เช่น พระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก สัมปิณณบท พระเวทาสัมพุทธ พระโสณโพธิพัฒน์เถรนิฐาน พระอภิธรรมมา ทุกรกิริยาอภิสมโนทิตถา พระตัสสตีปรีวัตตปริเจสท พระธัมมมจยสโมพัถต

2) สวากประวัติ พบจำนวน 5 เรื่อง คิดเป็น 4% เช่น พระภาสิตมหาสวาก พระอสิติมหาสวาก

3) ชาดก ได้แก่ พบจำนวน 11 เรื่อง คิดเป็น 10% หิมพาน กุมมาร เจ้าวิฑูร ปณิสตตสัมหาเวต

4) นิทานพื้นบ้าน พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 2% ได้แก่ พระพินาณพิลาภ ผาแดง

5) ปุชนิยสถาน พบจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็น 1% ได้แก่ พระธาตุพนม

6) ตำรา เกร็ดความรู้ พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 2% ได้แก่ พระพุทธประวัติ กหนังสือคำกลอนพุทธทำนาย

7) เทศนาหลักธรรมคำสอน พบจำนวน 5 เรื่อง คิดเป็น 4% ได้แก่ ทุกขสัจจะ นิสะธัมมพระกถาวัตถุ พระอภิธรรมมา ทุกรกิริยาอภิสมโนทิตถา

จากการศึกษาสำรวจรายชื่อวรรณกรรมใบลานวัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรธรรม

ซึ่งมี 104 เรื่องจากทั้งหมด 482 เรื่อง ในวัดสุปฏิญนารามวรวิหารคิดเป็น 22% และนำมาจัดจำแนกเฉพาะพบประเภทพระธรรมวินัยมากที่สุดคิดเป็น 76% รองลงมาได้แก่ ชาตก 11% เทศนาหลักธรรมคำสอนและสาวกประวัติเท่ากัน 5% ตำรา เกร็ดความรู้ 2% น้อยที่สุดปูชนียสถาน 1% จะเห็นได้ว่าพระธรรมวินัยซึ่งเป็นแก่นหลักทางพระพุทธศาสนายังคงมีจำนวนมากยังให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ส่วนชาตกและเทศนาหลักธรรมคำสอนยังคงมีความสำคัญเป็นลำดับต่อมาเพราะอักษรธรรมยังมีความสำคัญที่ใช้ในการอ่านเทศนาสั่งสอนง่ายรองมาจากอักษรไทยน้อย ส่วนเกร็ดความรู้และปูชนียสถานเป็นส่วนที่บันทึกความรู้เอาไว้เป็นหลักฐานเท่านั้นจึงมีจำนวนน้อย ใบลานที่น่าสนใจควรนำมาปริวรรต ได้แก่ “พระธาตุพนม” เพราะเป็นลักษณะเนื้อหาที่หายากมีน้อยควรนำมาเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3.3 วรรณกรรมใบลานวัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรขอม

จากการศึกษาสำรวจ รวบรวม จัดหมวดหมู่ วรรณกรรมใบลาน วัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรขอมพบ 267 เรื่อง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่

- 1). พระธรรมวินัย พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 2% ได้แก่ พระไตรปิฎก พระสูตรตันต ที่พระสยุดตนิคายสคากาวตต (จีวรทานาทิกถา) จตุตถสามนตปาสาทิกกรฎฐกถา จุลลวตต ปญจสมนตปาสาทิก ปัตตานุโมทนาเมยะปญญะ กิริยาวัตถุ (ปัตตานุโมทนามยปญญะ กิริยาวัตถุ) พระสารสงคห มโนรล ปุณณิถตถกถาองคตตเอกนิปาตต พระธัมมะปฏฐกถา กัมมจชชะกะยะระณะจาตะ (พระธัมมปฏฐกถา กมจชชะกะยะระณะจาตะ) พระวิรุทธชาตกนวมกมทชชกษรจาด ฎีกาพรหมวิสุทธิมคค พระมูลลจจายนตทุติต
- 2). ชาตก พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 2% ได้แก่ พระวิรุทธชาตกนวมกมทชชกษรจาด พระมโหสธ ชาตก ปญจกมทกถาจาด พระเทมียชาตกปฐมัม พระสุวณณสามชาตกตติย พระมหาดชาตกสูตร
- 3) นิทานพื้นบ้าน พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 2% ได้แก่ ชินมหานิทาน
- 4) เทศนาหลักธรรมคำสอน พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็น 2% เช่น พระจีวรทานกถา นิฎฐิตา พระธัมมจกกปวัตตน สุตต อฎฐกถา กมมทฎฐกษณจาด บันตัน พระอิฐฐานบารมี

จากการศึกษาสำรวจรายชื่อวรรณกรรมใบลานวัดสุปฏิญนารามวรวิหารที่จารด้วยอักษรขอม ซึ่งมี 267 เรื่อง จากทั้งหมด 482 เรื่อง ในวัดสุปฏิญนารามวรวิหารคิดเป็น 55% และนำมาจัดจำแนกเฉพาะพบประเภทพระธรรมวินัยมากที่สุดคิดเป็น 96% รองลงมาได้แก่รองลงมาได้แก่ ชาตก 2% เทศนาหลักธรรมคำสอน 1.5% และนิทานพื้นบ้าน 0.5% จะเห็นว่าใบลานที่จารด้วยภาษาเขมรซึ่งมีมากที่สุดในวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร และเป็นสายวัดป่าปฏิบัติวิปัสสนาแห่งแรกในภาคอีสานจึงมีความเก่าแก่แน่นอนใบลานจึงมีเนื้อประเภทพระธรรมวินัยมากที่สุดคิดเป็น 96% มีความเก่าแก่ที่สุดในการจาร ใบลานที่น่าสนใจที่ควรนำมาปริวรรตได้แก่ “ชินมหานิทาน” เพราะจะได้เห็นแนวคิดการนำเสนอความเพลิดเพลิน ว่ามีความแตกต่างจากนิทานพื้นบ้านของไทยหรือไม่อย่างไรนั่นเอง อันจะมีประโยชน์ในการในการปรับตัว เข้าหากันในความเป็นประชาคมอาเซียนนั่นเอง

จากการนำเสนอข้อมูลใบลานจากพระอารามหลวงข้างต้นสามารถนำมาสรุปให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นในรูปแบบตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลโบราณจากพระอารามหลวงในจังหวัดอุบลราชธานี

พระอาราม เนื้อหาในโบราณ	วัดศรีอุบล รัตนศาสดา รามวรวิหาร	วัดมหา วนาราม วรวิหาร	วัดสุปฏิหารามวรวิหาร				รวม
			อักษร ไทยน้อย	อักษร ธรรม	อักษร ขอม	รวม	
1. พระธรรมวินัย	120-73%	118- 55%	74-67%	78-76%	256- 96%	413- 85%	657- -76%
2. พุทธประวัติ	1-0.75%	1-0.5%	-	-	-		10-1%
3. สาวกประวัติ	1-0.75%	4-2%	-	5-5%	-	5-1%	9-1%
4. ชาดก	27-17%	17-7.5%	13-11%	11-10%	7-2%	31-7%	68-8%
5. นิทานพื้นบ้าน	10-6%	6-3%	-	2-2%	1-0.5%	2-0.5%	18-2%
6. ปุชนิยสถาน	2-1%	-	-	1-1%	-	1-0.25%	3-1%
7. บันทึก พงศาวดาร	-	2-1%	-	-	-	-	20.25%
8. ตำราเกร็ดความรู้	-	20-10%	2 -2%	2-2%	-	4-1%	18-2%
9. เทศนาหลักธรรม คำสอน	4-2%	45-21%	22-20%	5-5%	3-1.5%	26- 5.25%	75- 8.75%
			111- 23%	104- 22%	267- 55%	482	
รวม	165	213	482				860

จากข้อมูลข้างต้นได้แสดงจำนวนข้อมูลโบราณในแต่ละพระอารามโดยแยกตามกลุ่มเนื้อหาและแสดงร้อยละเปอร์เซ็นต์ อีกทั้งได้แสดงจำนวนข้อมูลโบราณในภาพรวมทั้งหมดพร้อมทั้งร้อยละเปอร์เซ็นต์

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยภูมิปัญญาหนังสือใบลานในพระอารามหลวงของจังหวัดอุบลราชธานี : สำรวจรวบรวมจัดเก็บปริวรรตอรรถาธิบาย ทำนุบำรุง เพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี จะอภิปรายผลการศึกษาในส่วนของจำนวนใบลานและลักษณะเนื้อหาที่พบในแต่ละพระอารามดังนี้

จากการศึกษาสำรวจรายชื่อวรรณกรรมใบลานจะเห็นว่าจำนวนวรรณกรรมใบลานมีมากที่สุด ในวัดสุปฏิญนารามวรวิหารรวม ทั้งหมด 482 เรื่อง รองลงมา คือ วัดมหานารามจำนวน 213 เรื่อง และน้อยที่สุด คือ วัดศรีอุบลรัตนศาสดาราม มีจำนวน 165 เรื่อง สาเหตุที่จำนวนวรรณกรรมใบลานในวัดศรีอุบลรัตนศาสดารามมีน้อยนั้นจากการสัมภาษณ์ ของมนัส สุขสาย (มนัส สุขสาย. 2558) นักวิชาการอิสระ ปราชญ์ ชาวบ้านและนักจัดรายการวิทยุ ท่านได้กล่าวว่าเดิมทีนั้นใบลานที่วัดศรีอุบลนั้นมีจำนวนมากใกล้เคียงกับวัดหลวงของเวียงจันทน์ใน สปป. ลาว ถือว่าเป็นพระอารามที่มีใบลานมากที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานี แต่ต่อมา มีพระรูปหนึ่งได้ขนย้ายใบลานจำนวนมากไปที่จังหวัดมหาสารคามเมืองตักศิลาด้วยเหตุผลใดไม่ปรากฏชัด จึงทำให้ใบลานในจังหวัดมหาสารคามมีจำนวนมากในปัจจุบัน

ส่วนวัดสุปฏิญนารามวรวิหารนั้นมีจำนวนมากที่สุด คือ 482 เรื่องมากกว่าทั้งสองพระอารามรวมกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นพระอารามหลวงแห่งแรก อีกทั้งเป็นวัดที่มีรัชกาลที่ 4 ทรงเป็นศาสนูปถัมภกโปรดฯ ให้งบประมาณมาก่อสร้างและส่งพระจากส่วนกลางมาเป็นเจ้าอาวาสพัฒนาวัด ดังที่ วราวุธ ผลานันต์ และคณะ (2556) ได้กล่าวไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพระพรหมราชวงศา (กุทอง) เจ้าเมืองลำดับที่ 3 สร้างวัดขึ้น โดยให้ไปอาราธนาพระสงฆ์คือ ท่าน พันธุโล และท่านเทวธัมมิ์ ออกไปปฏิบัติสร้างวัดด้วย โดยพระองค์สละทรัพย์เป็นเงินตรา 10 ชั่งพระราชทาน ให้มีผู้ปฏิบัติวัดที่เรียกว่า “เลกวัด” 60 คน และพระราชทานนิตยภัตเดือนละ 8 บาทแก่เจ้าอาวาส เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วตั้งชื่อว่า วัดสุปฏิญนาราม เป็นพระอารามหลวงแห่งแรกของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีท่านพันธุโล เป็นเจ้าอาวาสคนแรก และท่านเทวธัมมิ์เป็นรองเจ้าอาวาส ทั้งสองท่านได้เอาขนบธรรมเนียมที่ได้ออกมาเผยแพร่ให้ปวงชนชาวอุบลมากมาย ทำให้ชาวอุบลได้ก้าวหน้าในการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและสืบทอดปฏิบัติ ตลอดจนรู้จักหนังสือไทย ภาษาไทย ศิลปะหัตถกรรมบางประการดีกว่าหัวเมืองใกล้เคียง” ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้มีวรรณกรรมใบลานมากมายมีการจารด้วยอักษรหลายแบบ ทั้งอักษรไทยน้อย อักษรธรรม อักษรขอม

ลักษณะเนื้อหาที่จารในใบลานพิจารณาโดยภาพรวม ปรากฏว่าในวัดมหานารามมีความหลากหลายมากที่สุดสามารถแบ่งออกได้ 8 กลุ่มเรียงลำดับ ได้แก่ 1) ประเพณีพระธรรมวินัย 2) เทศนาหลักธรรมคำสอน 3) ตำราเกร็ดความรู้ 4) ชาดก 5) นิทานพื้นบ้าน 6) สวดกัณฑ์ 7) บันทึกพงศาวดาร 8) พุทธประวัติ ส่วนอีก 2 พระอารามได้แก่ วัดศรีอุบลรัตนศาสดารามวรวิหาร และวัดสุปฏิญนารามวรวิหาร มีเนื้อหาแบ่งออกได้พบ 7 กลุ่มเท่านั้น หากพิจารณาในด้านความเหมือนและความต่างนั้น ลักษณะเนื้อหาที่มีส่วนเหมือนกันคือทุกพระอารามจะพบวรรณกรรมใบลานที่มีเนื้อหาทางธรรมมากกว่าทางโลก โดยจะพบลักษณะเนื้อหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัยมากที่สุด เพราะเป็นแกนหลักทางพระพุทธศาสนา และมีความเก่าแก่กว่าวรรณกรรมใบลานประเภทอื่น ๆ รองลงมาได้แก่เทศนาหลักธรรมคำสอน เป็นการนำคำสอนของ

พระพุทธรูปเจ้ามาเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน ตามด้วยชาดกซึ่งมีความสำคัญในการกล่าวถึงการบำเพ็ญในพระชาติต่าง ๆ ก่อนที่จะมาเป็นพระพุทธรูป สำหรับพุทธประวัติและสาวกประวัติมีปรากฏน้อยอาจจะเนื่องจากการพิมพ์จำหน่ายเป็นภาษาไทยเป็นจำนวนมากแล้ว ส่วนวรรณกรรมใบลานอีกกลุ่มเป็นเนื้อหาทางโลกซึ่งได้แก่ นิทานพื้นบ้าน บทกวีพงศาวดาร ตำราเกร็ดความรู้ จะพบจำนวนน้อย

ส่วนในด้านความต่างนั้น ในแต่ละพระอารามจะพบว่า มีลักษณะเฉพาะด้วยเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน ในวัดสุปัฏนารามวรวิหารซึ่งมีจำนวนใบลานมากที่สุดแต่ลักษณะเนื้อหาจะไม่หลากหลายเนื่องด้วยเป็นสำนักวัดป่ามาก่อนในสมัยนั้นจะเคร่งปฏิบัติเน้นทางธรรม จะพบเนื้อหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัยเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะการจารก็มีหลายอักษรเนื่องจากเป็นสำนักที่มีพระเจ้าแผ่นดินเป็นองค์อุปถัมภ์มาแต่เบื้องต้นจึงมีผู้รู้และทรัพย์สันทนาการได้มาซึ่งวรรณกรรมใบลานนั้นกว้างขวางหลากหลายยิ่งขึ้นกว่าพระอารามอื่น ๆ ดังนั้น จึงมีทั้งวรรณกรรมใบลานที่จารึกด้วย อักษรธรรมอักษรไทยน้อยอักษรขอม หากเปรียบเทียบความเก่าแก่วรรณกรรมในวัดสุปัฏนารามแล้วจะพบว่าอักษรขอมมีความเก่าแก่ที่สุดและมีมากถึง 267 เรื่อง รองลงมา ได้แก่ อักษรไทยน้อย 111 เรื่องและอักษรธรรม 104 เรื่อง ส่วนวัด แต่ละลักษณะเนื้อหาไม่มีความหลากหลายเท่ากับวัดมหายานารามหรือวัดป่าใหญ่

สาเหตุที่วัดมหายานารามหรือวัดป่าใหญ่มีความหลากหลายในด้านเนื้อหานั้น เนื่องมาจากเป็นวัดบ้านที่มีความใกล้ชิดประชาชน เป็นวัดที่ประชาชนเข้าถึงง่ายจึงเกิดการพลวัตมีความเคลื่อนไหวในกิจกรรมทางสงฆ์ที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนิกชนตลอดเวลา มีกิจกรรมการทำบุญสร้างน้ำพระพุทธรูปเพื่อเป็นสิริมงคลตลอดทั้งวันโดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ประกอบพิธี มีระบบการบริหารจัดการในวัดอย่างดีในการเชิญชวนให้คนมาทำบุญและมีการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำให้การสัมภาษณ์ของสุมิตรชา ชาญ (สุมิตรชา ชาญ, 2560) ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี อดีตท่านเคยบวชเรียนที่วัดนี้ท่านกล่าวว่า อดีตวัดนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกเปิดสอนทั้งระดับมัธยมและอุดมศึกษาสำหรับพระเณรส่วนทางธรรมก็เปิดสอนทั้งธรรมศึกษา และปริยัติธรรมนอกจากนั้นในวัดยังมีกิจกรรมทางศาสนาตามฮีตสิบสองคองสิบสี่โดยมีการเข้าวัดฟังธรรมเทศนา ในช่วงเข้าพรรษาจะฟังธรรมเทศนาก็จะมีการสวดมนต์เย็นเมื่อเสร็จแล้วจึงจะได้ฟังธรรมเทศนาซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวอีสานที่จะให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าวัดพัฒนาจิตใจถ้าเป็นวันศีลวันพระญาติโยมก็จะมาจำศีลที่วัด หากวันปกติก็จะมาทำวัตรฟังธรรมเฉพาะช่วงเวลาเย็น ส่วนพระที่เป็นผู้เทศนาก็ได้มีโอกาสได้เรียนรู้ ทบทวนอักษรธรรม อักษรไทยน้อย และได้มีโอกาสเผยแพร่พระธรรมวินัยอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ดังนั้น จึงเกิดวรรณกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอีสานจำนวนมากเป็นลำดับต้น ๆ ได้แก่วรรณกรรมเทศนา หลักธรรมคำสอน วรรณกรรมชาดก อีกทั้งมีวรรณกรรมตำราเกร็ดความรู้ที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อของคนอีสาน เช่น ตำราฤกษ์ยาม ตำราโหราศาสตร์ ตำรายา พุทธทำนาย นอกจากนี้ในวัดมหายานารามยังมีกิจกรรมให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสได้ทำบุญหลายรูปแบบมีการสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา มีประเพณีน้ำมนต์เพื่อสิริมงคล จะเห็นว่าวัดนี้มีพลวัตปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยตลอดเวลาจึงทำให้ทุกอย่างมีความหลากหลาย ดังนั้น วรรณกรรมใบลานที่จารเรื่องราวก็ย่อมมีหลายประเภทตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาปรัวรตวรณกรรมใบลานเพื่อการอนุรักษ์สืบทอดต่อไป
2. ควรศึกษาสำรวจรวบรวมเพื่อนุรักษ์สืบทอดวรรณกรรมใบลานในวัดอื่น ๆ ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานีและรอบนอกต่อไปเพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบทอด
3. ควรศึกษาและส่งเสริมให้เยาวชนไทยเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของวรรณกรรมใบลานอันเป็นมรดกล้ำค่าที่กำลังจะสูญหายไปให้คงอยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- บำเพ็ญ ณ อุบล. (2547). *เล่าเรื่องเมืองอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- มนัส สุขสาย. (2558, 25 มีนาคม). ปราศรัยชาวบ้าน. *สัมภาษณ์*.
- วรารุณ ผลานันต์และคณะ. (2556). *พิพิธภัณฑลัค่าในวัดสุภณารามวรวิหาร*. อุบลราชธานี: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครู.
- วรารุณ ผลานันต์. (2556, 15 มีนาคม). ผู้เชี่ยวชาญด้านใบลาน. *สัมภาษณ์*.
- สุมิตรชา ซาเสน. (2560, 20 เมษายน). ผู้เชี่ยวชาญด้านใบลาน. *สัมภาษณ์*.
- อรัทัย เลียงจินดาถาวร และคณะ. (2544). *โครงการศึกษารวบรวมและจัดสร้างฐานข้อมูลหนังสือใบลานจังหวัดอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พุนุคุดหนุนประจำปี 2543-2544.

Transted Thai References

- Bumpen Naubon. (2004). *Story of Ubon Ratchathani Province*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani University Printing House.
- Manut Suksai. (2015, 25 April). Local Scholars. *Interview*.
- Orathai et al. (2001). A Project for Studying, *Compiling and Building the Database of the Palm-Leaf Scripture in Ubon*. Ubon Ratchathani: Office of Ubon University Academic Sources. Budget for the year 2000-2001.
- Sumitcha Sasen. (2017). Experts on Palm-leaf Scriptures. *Interview*.
- Warawuth Phalanun. (2013). *Valuable Museum in Watsupattana*. Ubon Ratchathani: Center of Arts and Culture of Teachers Training College.
- Warawuth Phalanun. (2017). Experts on Palm-leaf Scriptures. *Interview*.